

היבטים לשוניים בפרשת משפטים פג

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בפרשת משפטים בפרשת שקלים ובהפטרותה ובראשון של תרומה

כא ד וַיִּלְדֶּה-לָּוֶ: געיה ביר"ד ולמ"ד בשווא נע, הקורא נח משבש את המשמעות ¹ . לָּוֶ: הלמ"ד רפויה
כא ו וַיִּצְעַע: יש להשמיע את העי"ן בסוף מילה, הקורא בה"א משבש את המשמעות
כא ח אִם-רָעָה: להקפיד על קריאת העי"ן, שלא יישמע מלשון ראייה. כתיב: לֹא קרי: לָוֶ? ²
כא ט יִיעַדְנָה: היר"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא במקומו
כא יב וְשִׁמְתִי: הטעם בתי"ו מלרע
כא טו וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ההפסקה העיקרית בטפחא, יש להחיש את קריאת התיבה וְאִמּוֹ להסמיכה לתיבה שלפניה וכן הדבר בפסוק יד וְכִי-יָזַד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגּוֹ בְּעֶרְמָה וכן הוא בהמשך יז וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת
כא כ עליית שני
כא כה כְּוִיָּה: הוא"ו בחירק חסר, יר"ד בדגש חזק מנוקדת בקמץ, לא: כְּוִיָּה
כא כט שׁוֹר־נֶגַח הוּא: דגש חזק בגימ"ל שהוא שם תואר לשור ולא תאור פעולה בעבר שאז הניקוד היה צריך להיות נו"ן בקמץ וגימ"ל בפתח וללא דגש חזק בגימ"ל: נֶגַח ³
כא לא יַעֲשֶׂה לָּוֶ: טעם נסוג אחור לעי"ן ודגש חזק בלמ"ד מדין אתי מרחיק
כא לג וְנִפְל־שָׁמָּה: געיה בנו"ן
כא לה וְכִי-יִגַּף שׁוֹר-אִישׁ: לפי קורן ותורה קדומה, תיבת וכי-יגף מוטעמת במרכא, ברויאר ואחרים, בדרגא וכן צריך לקרוא ⁴
כב ד עליית שלישי
כב ח עַל-שְׁלֹמָה: שי"ן שמאלית
כב יט לְאֱלֹהִים: הלמ"ד בקמץ, לא בצירי!
כב כא תַּעֲנֹן: יש להקפיד על הדגש בנו"ן, מלשון ענוי וכן הוא הדבר בהמשך
כב כו וְשִׁמְתִי: במלרע! הקורא במלעיל משנה משמעות
כב כז עליית רביעי
כג א אֶל-תְּשֵׁת: במלעיל

¹ הגעיה ביר"ד איננה בכ"י לניגוד, בעיקר צריכים להזהר כאן מי שאינם מבחינים בין קמץ לפתח.

² בספר תורה קדומה, בחלק הדקדוק מציין המחבר כי בעדה התימנית נוהגים להבדיל בין השניים ע"י הארכה קלה בקריאת לו לעומת לא, שהצליל נחתך ע"י האל"ף. לנו הבחנה זו איננה מוכרת.

³ כבר דננו סביב הנושא של צירוף הטעמים "תלישא קטנא קדמא גרש" (לרב מוכר בשמו המשובש: קדמא ואזלא או אזלא גרש), האם הקדמא קרובה יותר לתלישא או לגרש? ובכן, לפעמים כך ולפעמים כך, במקרה שלנו: שׁוֹר־נֶגַח - הוּא.

⁴ על פי כללי משרתי התביר היה ראוי להיות מוטעם במרכא שהרי הברה אחת בלבד מפרידה בין הברת התביר לבין הברת משרתו: וְכִי-יִגַּף שׁוֹר-אִישׁ. עיין בספר טעמי המקרא של ר"מ ברויאר עמ' 92 שיש שלושה עשר חריגים, וכאן אחד מהם. וכבר הבהרנו שמחלוקת בין קורן (היידנהיים) לברויאר אינה בין כוחות שווים. מה גם שהדרגא הוא המקובל והמרכא נראה כהגהה מסבא. גם בתנ"ך ירושלים תשי"ג [העולה בדיוקו על קורן שיצא לאור כעשר שנים אחריו] בדרגא.

כג ג **תְּהִדָּר**: הה"א בשווא נח והדל"ת בדגש קל מדין בגד"כפת אחרי שווא נח, אין לקרא 'תִּדָּר'
כג ד **אֵיבָד**: אל"ף בחולם, יו"ד בחירק קטן (חסר) וב"ת בשווא נח, יש לקרא: א – יב – ד

כג ו עליית חמישי

כג ח **כִּי הַשְּׁחַד יַעֲנֶה פְּקָחִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צְדִיקִים**: להיזהר מהפסוק המקביל דברים טז יט כִּי
הַשְּׁחַד יַעֲנֶה עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלֹף דְּבָרֵי צְדִיקִים

כג טו **כִּי-בֹ יֵצְאֶת מִמְצָרָיו**: הטפחא בתיבה כִּי-בֹ

כג טז **בְּאֶסְפָּד**: האל"ף בקמץ קטן והפ"א דגושה

כג כ עליית ששי

וְלֹהֲבִיאָהּ: וא"ו בשווא נע, געיה בלמ"ד בפתח, העמדה קלה בב"ת בגלל המונח. יש לקרא: וְלֹ-
הָבִי-אֶד

כג כא **אֶל-תִּמָּר בֹּו**: טעם מונח במ"ם, אין הוא נסוג אחור לת"ו

כג כג **וְהִבִּיאָהּ**: געיה מתחת לוא"ו המורה על העמדה קלה ומאפשר הגיה נכונה של הה"א
החטופה למנוע הבלעתה.

וְהִכְתְּדִתִּי: הכ"ף בשווא נח על אף הקושי בקריאת החי"ת שלאחריה, התיבה מוטעמת בטעם
סו"פ ללא משרתים או מפסיקים לפניו ואין להאריך בה"א כאילו מוטעמת בטפחא

כג כד **תִּעֲבֹדֶם**: תי"ו בקמץ גדול, העי"ן בקמץ קטן

כג כה **וְהִסְרִתִּי**: במלרע, געיה בוא"ו למנוע הבלעת הה"א

כג כו עליית שביעי (השנה קוראים רק ששה בפרשת השבוע)

כג כז **וְהִמַּתִּי**: וא"ו בשווא נע (אין לקרא שם פתח), דגש חזק במ"ם והטעם בתי"ו

כג כט **וְרַבָּה**: הטעם בב"ת, מלרע

כג לב **וְלֹאֲלֵהֵם**: אין להשמיע את האל"ף, לקרא 'וְלֹלֵהֵם'

כד י **וְכַעֲצָם**: הכ"ף בשווא נח

כד יב **וְהִיָּה-שָׁם**: הה"א בשווא נח

קריאת פרשת שקלים

ל יב **וְלֹא-יְהִיָּה בָּהֶם נֶגֶף בְּפִקֹּד אֲתָם**: יש להחיש את קריאת התיבה נֶגֶף להסמיכה
לקודמתה: **וְלֹא-יְהִיָּה בָּהֶם נֶגֶף - בְּפִקֹּד אֲתָם**

ל טו **וְהִדֹּל לֹא ... לְתַת אֶת-תְּרוּמַת**: יש להקפיד על הפרדת התיבות

הפטרת שקלים מלכים ב יב:

ב **צְבִיָּה**: הצד"י בחירק, בי"ת בשווא נח והי"ד בקמץ⁵

ה **אֲשֶׁר-יֹבֵא**: במקף ולא בקדמא; **כֶּסֶף נִפְשׁוֹת**: מרכא טיפחא.

י **אֲרֹן אֲחָד**: האל"ף בחטף פתח. **וְנִתְּנוּ-שָׁמָּה**: געיה בנר"ן הראשונה

⁵ יש משתבשים בשם זה לקרוא צְבִיָּה.

⁶ וכן בפסוק המקביל בדברי הימים ב כד ח

יב הַמִּתְנָן: הַמ"ם בַּשּׁוּא נַע וְלֹא בַחֲטָף⁷

יג לְחִזְק אֶת-בֵּית-הָ: טַפְחָא בְּתִיבָה לְחִזְקָה. לְחִזְקָה: הַחִי"ת בְּקִמְץ קֶטֶן וְאִין מִפִּיק בַּה"א יד יַעֲשֶׂה: הַעֲמֵדָה קֵלָה בִּיר"ד מִפְּנֵי הַגְּעִיָּה שֵׁם

ראשון של תרומה:

כה ג זָהָב וְכֶסֶף: יֵשׁ לְהַקְפִּיד עַל הַפְּרֵדַת הַתִּיבּוֹת וְכֵן בַּהֲמִשָּׁךְ פֶּסֶ' ה': אֵילִם | מְאֻדָּמִים וְעֵרֶת | תְּחָשִׁים

כה י שְׁנֵי בַמִּנְחַת שַׁבַּת

כה ה מְאֻדָּמִים: הַאֲל"ף בְּקִמְץ חֲטוּף (קֶטֶן)

כה ח וַעֲשׂוּ לִי: טַעַם מֵרַכָּא נְסוּג אַחֲרֵי לַעֲי"ן

כה י שְׁלִישֵׁי בַמִּנְחַת שַׁבַּת

יְאֻמָּה: אֲל"ף פְּתוּחָה וְדָגֵשׁ חִזְק בַּמ"ם לְהַבְדִּילוֹ מִשַּׁפְּחָה עֵבְרִית

כה יב וַיִּצְקֶתָ לָּו: טַעַם מוֹנַח נְסוּג אַחֲרֵי לְצַד"י וְדָגֵשׁ חִזְק בַּלִּמ"ד

כה יד עַל צִלְעַת הָאָרֶץ: טַפְחָא בְּתִיבָה עַל

כה טז אֲשֶׁר אֶתֵּן אֲלֵיךְ: אִין לַסִּיּים אֲשֶׁר - אֶתֵּן אֲלֵיךְ

הרב בצלאל אריאל נר"ו.

אוהבי התורה ולומדיה שלום רב,

סדרים טז, יז עוסקים במשפטים.

סדר טז פותח: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁשִׂים לִפְנֵיהֶם:

ובסדר יז: מג כתוב: וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה:

סדר יז פותח בחובת הלוואה לעני: אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֵת הָעֲנִי עִמָּךְ.

ראשי סדרים רבים הוקדשו לשילוב המשפט והצדקה. כגון: תהלים ראש סדר יז

לְדוֹד מְזֻמּוֹר חֶסֶד וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה לְךָ ה' אֲזַמְּרָה.

מלכים ראש סדר ט וַיִּשְׁמַעַךְ לְמַלְךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְצִדְקָה.

יחזקאל ראש סדר כ כל חטאתו אשר חטא לא תזכרנה לו משפט וצדקה עשה חיו יחיה.

ירמיה ראש סדר ו כי אם-בִּצְאָת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁבֶל וַיִּדַע אוֹתִי כִּי אֲנִי ה' עֲשֵׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט

וְצִדְקָה בְּאֶרֶץ כִּי-בִּבְאֵלָה חִפְצָתִי נִאֲסָה:

סוּק ל"ח אִם בְּמִחְתָּרֵת יִמְצָא הַגֵּבֶב הוּא כֹּאמֶצַע עֲנִיָּן וְכֹאמֶצַע פֹּרֶשֶׁה (פֶּא) לְמִרְדַּת זֹאת מִחֶלֶק הַטְּרָקִים פֹּתַח כֹּאן פֶּרֶק חֲדָשׁ מִשְׁנַת סוּדֵי הַתֵּבָן סוּד טוֹ מִסְחִיִּים בַּסּוּק: וְחִרָה אִשִּׁי וְהִרְגֵתִי אֶתְכֶם בְּחֶרֶב וְהָיוּ גְשִׁיכְכֶם אֲלֵמְנוֹת וּבְנִיכְכֶם יִחְמִים: תְּכִיפֶנּוּ וְהָרִי הַרְמֵבֶם (הַלְכֹת תַּפִּילָה יִגְזַן פֶּסֶק: כָּל הַעוֹלָה לְקִרְוֹת בַּתוֹרָה פּוֹתַח בְּדָבָר טוֹב וְחֹתֵם בְּדָבָר טוֹב. וְכֵן פֶּסֶק הַרְמָא (אִיחָ סִימֵן קָלֵחַ). הַלְכָה זוּ מְקוּרָה בַּמִּצְוָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: 'אֲמַר רַבִּי יוֹסֵה בִי רַבִּי בַח... זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לְקִרְוֹת בַּתוֹרָה צָרִיךְ שֶׁיְהֵא פּוֹתַח בְּדָבָר טוֹב וְחֹתֵם בְּדָבָר טוֹב' וַיְדַלְּמֵי מְגִילָה ג' ז', וְכִיצַד מִסְחִיִּים כִּי סוּד טוֹז אֵלֶּא שֶׁפֶסֶק זֶה מֵהוּוֹה אִיּוֹם וְאִחֲרָה הַמְטוּרָה כְּלָשִׁי מִי שְׁעוֹבֵר עַל אִיסוּר אוֹנָאָת גֵּר אוֹ עֵינָוִי אֲלֵמְנָה וְיִתְנֶם, וְהוּא חֶלֶק מֵאֲחָד הַמְטוּרִים הַמְטוּרִיִּים בְּחֻלְקָה הַיְהוּדִית לְסוּרִים - הַיְחִס הַדְּרָאוֹי לְחֻלְשִׁים בַּחֲבֵרָה, לְשִׁי שְׁחָם תְּשׁוּשִׁי כֵּן וְדָבָר מְצִי לְעֻצָּתָם וְרִשִׁי פֶסֶק ז' ח). וְכִדְבָרֵי הַרְמֵבֶם (שֵׁם): 'וְלִפְנֵי פּוֹסְקִין בַּהּ בְּעֻצְמוֹת אֵלּוּ? מִפְּנֵי שֶׁהִיא תּוֹכַחַה כְּדִי שִׁיחֲזוּרֵי הָעָם בַּתְּשׁוּבָה'. כִּפִּי שֶׁהַסְּדֵרִים פּוֹתַחִים בַּחֲמִלַת ה' עֲלֵינוּ, כִּי הֵם פּוֹתַחִים בַּחֲמִלָה הַנּוֹרֶשֶׁת מֵאֲתָנוּ כְּלָפִי הַחֲלָשִׁים כַּחֲבֵרָה: סוּד י"ז בַּשּׁוּא ת פּוֹתַח בַּחֲבֵרָה הַלּוּוֹאָה וּבִאִיסוּרֵי גְנִישָׁה אִם כֶּסֶף תִּלְוֶה... אֵת הָעֲנִי עִמָּךְ לֹא תִזְכְּרָה לוֹ כִּבְשָׁה לֹא תִשְׁכַּח עָלָיו גְּשָׁה. סוּד כ'

⁷ החטף במ"ם בכתר ארם צובא אינו מותר ספק שיש לקרוא בשווא נע.

כיוקרא פותח באיסור הונאת ממון וְכִי־תִמְכְּרוּ... אֶל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו. סדר כ"א שם פותח במצווה להחזיק יד של מי שגחלש: וְכִי־יִמּוֹךְ אָחִיךָ... וְהִחַזְקֵתָּ לוֹ. סדר י"ג בדברים פותח בחובת הלוואה לאביו: לֹא תִאֲמַן אֶת לִבְכֶּךָ... מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְגו' וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ וְסוּד כ' שם פותח במצוות שכתה: וְשִׂכְתָּתְךָ עִמָּךְ בְּשִׂדָּה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגַד לְתוֹם וְלֹא־לְמַנְה יִהְיֶה בַּמִּסְק טוֹ נֹאסֵר הַשְׁחָדָה הַמְסַלֵּף אֶת הַדְּבָרִים הַמְצוּדָקִים אֶת מִשְׁפָּטֵי הָאֱמֶת. וּבַתְּהַלִּים בְּרֹאשׁ סוּר ב: כִּי־צָדִיק ה' צַדִּיקוֹת אָהֵב לְשׂוֹר לְחַזּוֹ סְגִימוֹ. ואיזב מעיד על עצמו בפסוק שנקבע לראש סדר ו צַדִּיק לְבִשְׁתֵּי וְיִלְבָּשֵׁנִי כִּמְעִיל וְצִדִּיק מִשְׁפָּטֵי. סדרים טו, יז עוסקים כמשפטים. סדר טז פותח: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיךָ: וּבַסֵּדֵר יִזְכָּר כְּתוּב: וְכָא מִלְּשַׁח וְיִסְפֹּד לְקָם אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וְיִזְעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וְלֹא־מִרֹו כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נִעֲשֶׂה: סדר יז פותח בחובת הלוואה לעני: אִם כִּסֵּף תִּלְוֶה אֶת־עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִנֵּךְ.

ילקוט סופר. ואלה המשפטים אשר תשים לפניך. ובמדרש (הובא בתפלה למשה יט) מְשַׁפְּטֵי ה' אֱמֶת צַדִּיקוֹ וְיָחֵדוּ (תהלים יט, י), זה סדר נזיקין. ונראה לומר דידוע שאין לך כל סיבה וסיבה המתרגשות לבוא לעולם שנוכל לומר ח"ו שבמקרה בא, אלא על הכל גְּבוּהָ מַעַל גְּבוּהָ שְׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם (קהלת ה, ז) וּמִה' מַעֲעֲדֵי גְּבוּהָ פּוֹנְנוּ (תהלים לו, כג) וכל צעדיו יספור, ואין אדם נוקף אצבעו⁸ מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה, ואפילו אם הסיבה הוא דבר קטן, לפעמים נצמח לו מזה טובה גדולה שינצל ממיתה, כמאמר חז"ל (ילקוט הושע רמז תקלג) א"ר יצחק בנוהג שבעולם אדם נכשל בעבירה והוא מתחייב עליה מיתת שמים מת שורו אבדה תרנגולו נשברה צלוחיתו נכשל באצבעו, מקצת נפש ככל הנפש. ומבואר מזה כי הקב"ה רוצה בטובת האדם ולכן נותן לו איזה היזק, וע"י כך מתכפר על עונו. ובזה יבואר הכוונה 'משפטי ה' אמת צדקו יחדיו' זה סדר נזיקין, דכל הנזיקין הבאים על האדם הוא לטובתו, ומשפטי ה' צדקו כדי שיהיה לו לכפרה.

חזון איש. ואלה המשפטים אשר תשים לפניך אין אדם רשאי ליטול את שלו שלא ברשות ב"ד במקום דליכא פסידא כדאמר ב"ק כ"ז ב', ואיסור זה אפשר שהוא ממוקרא דהמשפטים אשר תשים לפניך, ודרשינן ולא לפני הדיוטות, וה"ה בעצמו בלא שימת משפט כלל. (אהע"ז סי' כ"ז סק"ח)

א"ה. הדברים כפי שהם מופיעים כאן בניגוד לסוגיא בבבא-קמא אשר הרב ז"ל מפנה אליהם. שם זוהי מחלוקת רב יהודה ורב נחמן, ונפסקה הלכה כרב נחמן.

לשון הרמב"ם סנהדרין ב יב יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש בידו כוח: הואיל וכדת זכחלכה הוא עושה, אינו חייב לטרוח ולהביא לבית דין, אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו, אילו נתאחר ובא לבית דין. לפיכך אם קבל עליו בעל דינו, וזכחלכה לבית דין, ודרשו זמנא שעשה כחלכה, ודין אמת דן לעצמו--אין סותרין את דינו. כן נפסק להלכה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד. דברי החזון-איש טעונים עיון.

הרב גור אריה צור. ידמוז אומרו לְפָנֶיךָ, לְמָה שְׁנֵאמַר בְּחִגִּיגָה טו: אֲשַׁכְּחִיהָ רַבָּה בַר שִׁילָא לֵאלִיָּהוּ אָמַר לִיה מֵאִי קָא עֵבִיד קוּב"ה אָמַר לִיה קָאמַר שְׁמַעְתָּ מִפּוּמִיָּהוּ דְכּוּלְהוּ רַבְנָן וכו'.

שדברי התורה המסודרים בפי ת"ח, מגיעים עד כסא הכבוד עד שהקב"ה אומרם משמו. שנאמר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיךָ, ותרגם אונקלוס וְאֵלֶּיךָ דִּינֵיָא דִּי תִסְדֵּר קִדְמִיָּהוּ. ועל דרך אל תקרי. אל תקרי קִדְמִיָּהוּ, אלא חלק את המילה לשתיים וכך תקראנה: קִדְמִיָּהוּ. וכאומר הקב"ה: וְאֵלֶּיךָ דִּינֵיָא דִּי תִסְדֵּר - קִדְמִיָּהוּ. לְפָנֶיךָ יְהוָה.

וכן הוא בלשון התורה: וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים - לְפָנֶיךָ. אל תקרי לְפָנֶיךָ, אלא חלק את המילה לשתי מילים וכך תקראנה: לְפָנֶיךָ הֵם. וכאומר הקב"ה: לְפָנֶיךָ הֵם דְּבָרֵי תוֹרַתְכֶם.

⁸ פירוש הביטוי כמו נוגף אצבעו כלומר לוקה באצבעו. אפילו כאב קטן כמכה באצבע בא רק בהכרזה מלמעלה. הביטוי נתשתבש למשמע כמו הרמת אצבע, 'הוא לא נקף אצבע לעזור לי' - ביטוי מוטעה בנוי על אי-הבנה.

אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם. פִּירַשׁ רַש"י: כְּשׁוֹלְחַן הָעֵרוּךְ וּמוֹכֵן לֵאכּוֹל לְפָנֵי הָאָדָם. לְעוֹמְקוֹ שֶׁל מִקְרָא יִרְמוּז בְּזֶה לְכַתּוּב בְּמִשְׁלֵי בְּהִתְהַלֵּךְ תִּנְחָה אֶתְךָ (מִשְׁלֵי ו, כב).

לְמִדּוּךְ, שְׂכָאֲשֶׁר תִּהְיֶה הַתּוֹרָה לְפָנֶיהֶם כְּשׁוֹלְחַן עֵרוּךְ, תִּלְךְ לְפָנֶיהֶם לְנַחֲוֹתָם בְּדֶרֶךְ כַּעֲמוּד הָאֵשׁ וְהֵעֵן לְפָנֵי הַמַּחֲנֶה. וְאִכּוֹן, בְּסִדֵּר הַמַּחֲנֹת יִלְכוּ לְפָנֵי הַמַּחֲנֶה הַג' שְׁבֻטִים נוֹשְׂאֵי הַתּוֹרָה יְהוּדָה יִשְׂשַׁכַּר וְזַבּוּלוֹן.

וְעַל דֶּרֶךְ הַרְמוּז יִרְמוּז לְכַךְ טַעַם הַקְּדָמָא מֵעַל הַמִּילָה וְאַלְהָ, כְּאוֹמְרוּ וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים הַמְּקַדְּמִים לְלַכֵּת לְפָנֵי הַמַּחֲנֶה.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁתְּרַמּוּז הַמִּילָה תִּשִׂים לְמָה שֶׁאִמְרוּ (סֵנְהֶדְרִין כו:). שֶׁהַתּוֹרָה מִתְּשֵׁת כּוּחוֹ שֶׁל אָדָם. תִּשִׂים אוֹתוֹת מְתִישׁ.

וְכַאוֹמְרוּ וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר מְתִישִׁים כּוּחוֹ שֶׁל אָדָם. שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהַתּוֹרָה מִתְּשֵׁת כּוּחוֹ, אֵינָן הוּא מִתְּנַשֵּׂא לוֹמֵר שֶׁהוּא הַהוֹלֵךְ לְפָנֵי הַתּוֹרָה, אֲלֵא הַתּוֹרָה הִיא שְׁמַהֲלַכֵּת לְפָנָיו, וְהוּא נִמְשָׁךְ אַחֲרֶיהָ, כְּכַתּוּב מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ד).

וְהוֹיֵן בֵּה, מֵאֵי נְרוּצָה לְשׁוֹן רַבִּים. מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ אֶרְוָצָה הוּא לִיָּה לְמִימֵר. אֲלֵא שֶׁמִּתּוֹךְ הִיּוֹתוֹ מוֹתֵשׁ, מְגִיעַ לְדֶרֶגַת הָעֲנוּהָ, וּמִתּוֹךְ עֲנוּתוֹתוֹ, הַקַּב"ה כְּבִיכּוֹל רַץ יַחַד עִמּוֹ בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה, וּבִמְעַמְקֶיהָ. וְהוּא לְשׁוֹן רַבִּים, נְרוּצָה.

וְעַל דֶּרֶךְ הַצַּח וְהַמוֹסֵר לֵיכָא מִילְתָא דְלֵא רְמִיזָא בְּאוֹרֵייתָא, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לָב, יח) צָוֹר יִלְדֵךְ תִּשִׂי. שְׁעַל מִנֵּת כֵּן נוֹצְרֵת, לְלַמּוֹד עַד תִּשִׂי. עַד תִּשׁוֹת כַּח וּמוֹח. וּבִכְךָ תִּקְנֶה מ"ח קִנְיֵינֵי הַתּוֹרָה.

וְכֵן הַמְּשַׁךְ הַפְּסוּק וְתִשְׁכַּח אֶל מְחַלְלֵךְ. יוֹבֵן עַל דֶּרֶךְ אֵל תִּקְרִי. אֵל תִּקְרִי וְתִשְׁכַּח שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׂכַחָה, אֲלֵא כִּךְ תִּקְרִי: וְתִשְׁכַּח. לְשׁוֹן מְצִיָּאָה, בְּאַרְמִית. וְתִשְׁכַּח אֶל מְחַלְלֵךְ. וְתִמְצָא הָאֵל שְׁבֵרָאךְ.

וְכַאוֹמְרוּ וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים, וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תִּשִׂי וְתִשְׁכַּח וְעַל יָדֵי כִךְ תִּמְצָא אֶת אֵל מְחַלְלֵךְ. וְיִהְיֶה כְּנוֹטְרִיקוֹן: תִּשִׂי מְחַלְלֵךְ. וְהִינּוּ תִשִׂים.

וְעַל דֶּרֶךְ הַצַּח יֶאֱמַר: אֵל תִּקְרִי מְחַלְלֵךְ [יִוצְרֵךְ], אֲלֵא מְחַלְלֵךְ. שְׁמַהֲלַלְךָ עַל תּוֹשִׁיֶתְךָ לְלַמּוֹד עַד תִּשִׂי כִּי לְכַךְ יִצְרֵךְ אֵל מְחַלְלֵךְ.

וְעוֹד עַל דֶּרֶךְ הַרְמוּז תְּרַמּוּז לְכַךְ הַמִּילָה תִּשִׂים. כְּבִיכּוֹל כְּתוּב תִּשִׂים-ם. ה-ם תְּרַמּוּז ל-מ' יָמִים שֶׁל יִצִּירַת הַיּוֹלֵד⁹, וְכִפִּי שֶׁאִמְרוּ בְּסֵנְהֶדְרִין צַט: עַל הַפְּסוּק (אִיּוֹב ה-ו) כִּי-אָדָם לְעַמְלָל יוֹלֵד לְעַמְלָל תּוֹרָה נִבְרָא. וּבִתּוֹךְ מ' יָמִים שֶׁל בְּרִיאָתוֹ אוֹמְרִים לוֹ וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּלְמַד עַד תִּשִׂי.

עוֹד יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁלֵּכֵן הַסְּמִיךְ הַכְּתוּב תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם לְפְסוּק פִּי תִקְנֶה, לְרַמּוּז עַל מ"ח קִנְיֵינֵי הַתּוֹרָה, כִּנ"ל. שְׁכֵן תִּשִׂים בְּגִימַטְרִי קִטְנָה מ"ח.

כִּיצַד: תִּשִׂי מֵהַמִּילָה תִּשִׂים, בְּגִימַטְרִי קִטְנָה הִינּוּ ח', (ת, 4, ש, 3, י, יח) הֵם 8, ח'), וְעַם מ' סוֹפִית שֶׁל תִּשִׂים הִינּוּ מ"ח. לְרַמּוּז מ"ח קִנְיֵינֵי הַתּוֹרָה.

וְכַאוֹמְרוּ: וְאַלְהָ הַמְּשַׁפְּטִים אֲשֶׁר תִּשִׂים לְפָנֶיהֶם פִּי תִקְנֶה. כִּי תִקְנֶה מ"ח קִנְיֵינֵי הַתּוֹרָה, וְעַל יָדֵי כִךְ תִּיְהַפֵּךְ לְעַבְדֵי הַקַּב"ה כְּאַבְרָהָם הָעֵבְרִי.

כָּא ט וְאֵם לְבָנוּ וְיַעֲדָנָה שְׂאֵלֶת צְבִי שְׁבִיט נִר'ו'. מְדוּעַ אֵינָן מְפִיק בְּמִלָּה יַעֲדָנָה. מִמֵּנִי. אֵינָן סִיבָה לְמַפִּיק הַצּוּרָה. נָה כְּמוֹהָ כְּמַפִּיק, הַשּׁוּוֹה יַעֲדָנָה נִבְנוּ לְזָכֵר, נָה לְנִקְבָה.

כָּב כָּד מְלוֹא הָעוֹמֵר. אֵם כְּסָף תִּלְוָה אֶת עַמִּי אֶת הָעֵנִי עִמָּךְ לֹא תִהְיֶה לוֹ פְּנִשָּׁה.

⁹ מְקוּבֵל, הַיּוֹלֵד לְפִי הַמִּקְרָא בְּסוֹף פְּרִשְׁתָּה נח. אַרְבַּעִים הַיָּמִים מִתְּחִילִים מִתְּחִילַת הַהִרְיוֹן.

אפשר בדרך רמז, כי "כסף" הוא לשון תאוה, והאדם קרוץ מחומר, ומוטבע בתאוות, דלא סגי בלא זה, אכילה שתיה, אבל [כוונת האדם צריך להיות] לקיום מצות ה' וחיזוק הגוף. לכן רמז "אס כסף תלוה", הוא לשון לווי והתחברות [ד'כסף] היינו התאוות, 'תלוה' מתחבר ומוטבע באדם, ולהיות שתאוות הללו מצד היצה"ר, לכן הזהירו הכתוב שלא ישכח היצ"ט והיינו שיכניס התאוות לכוונת הקדושה. וזהו "את העני", כי היצ"ט נקרא "מסכן" ו"עני" ו"תראה שיהיה עמך", שתהיה כוונת התאוה למה שהיצ"ט חפץ. ו"לא תהיה לו כנושה", ד"נושה" הוא מלשון שכחה, כמ"ש "צור ילדך תשי (דברים לב, יח)", שאם תשכח היצר טוב, ותגבר עליך זוהמת נחש הקדמוני, אז "ישופך עקב" לישוך אותך בנישוכין דיצה"ר זהו "לא תשימון עליו נשך" שיתגבר היצה"ר על היצ"ט שהיצה"ר נקרא "נחש נושך" כמ"ש "וְאֵתָהּ תְּשׁוּפְנוּ עֵקֶב (בראשית ג, טו)". ואמר "אס חבול תחבול שלמת רעד", כי "רעד" הוא ית' ו"שלמת" הוא הגוף, והקב"ה נותן לו הגוף כדי שיקנה בו קדושה, ויקדש אותו במצות אשר יעשה כנודע. ובחטאיו ממשכן הגוף ומוסרו לקליפות כנודע. ועצה טובה שיראה לשוב תשובה, וזה שאמר "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ", כי במצות מקדש את גופו, דרמ"ח מצות עשה הוא כנגד רמ"ח איברים, ושס"ה לאוין הוא כנגד שס"ה גידין כנודע בספרים, ואם יחלל קדושה, ממשין עליו כחות הטומאה, עד שיצטרך למרק הגוף ולהוציאו מן הקליפה, וזה "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ" היינו יום המיתה שנאמר עליו "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵּׁף הַשֶּׁמֶשׁ (קהלת יב, ב)", תראה להחזיר הגוף לקדושה, פי היא כסותה לְבִדָּה היא שְׁמֵלָתוֹ, כי במצות שהגוף עושה, מלביש לנשמה. וְיִבְמָה יִשְׁכַּב' בקבר אם אין הגוף עושה מצות, דאז אין לו להתלבש בקבר. ואולם אל יתייאש מהתשובה, לזה אמר "וְהָיָה פִי יִצְעַק אֵלַי", שאם יצעק בקול מר לשוב בתשובה שלימה, עד זבולא בתרייתא עד דכדוכה של נפש, אז, וְשָׁמַעְתִּי פִי חֲנִן אָנִי.

כג ה' ר' חיים קופל נר"ו.

1) בפרשתנו: "כִּי תִרְאֶה חֶמְדָּה שֶׁנֶּאֱמַר רִבֵּץ תַּחַת מַשָּׂא וְחִדְלָתָ מַעֲזָב לוֹ, עֲזָב תַּעֲזֹב עַמּוֹ". **פירוש:** אדם מצווה לכופ את יצרו ולעזור אף לשונאו, לפרוק סחורה מעל חמורו. מה עוד, שיש כאן צער בעלי חיים.

באותו עניין אומרת הגמרא: **אוהב לפרוק ושונא לטעון**, מצווה בשונא (יעדיף לעזור לשונא) בכדי לכופ את יצרו. דהיינו, כפיית יצרו לטוב, גובר על צער בע"ח שיש לבהמת אוהבו שמשאה כבד. (ב"מ ל"א).

2) "**המנחת חינוך**" (רבי יוסף באב"ד) מסביר את הסיבה להעדפה לעזור לשונא, למרות שבהמתו של האוהב סובלת, ויש ציווי של צער בעלי חיים, בכך, שמטרת כל הבריאה לשרת את האדם, בכדי שיעבד את קונו וימלא את שליחותו כאן בעוה"ז. לכן קידום מצבו הרוחני של האדם, שיגרום לכך שיעזור לכל אדם, גובר על האיסור של צער בע"ח, שהרי גם הבהמה מצווה לשרת את האדם למרות שקשה לה.

3) הרב **אביגדור עמיאל** זצ"ל (היה רב ראשי לת"א-יפו), בספרו "אל עמי" מביא תרוץ אחר תוך כדי הסבר הנושא.

הוא **שואל** על דברי התורה שהובאו לעיל. "כִּי תִרְאֶה חֶמְדָּה שֶׁנֶּאֱמַר **וְחִדְלָתָ מַעֲזָב לוֹ**, עזב תעזב עמו". **לכאורה** המילים "**וְחִדְלָתָ מַעֲזָב לוֹ**" מיותרות, הרי המסר מובן בלעדיו: יש לכופ את יצרו **לעזור לשונא**, כנאמר בסיומת.

4) **מסביר** הרב **עמיאל** שהתורה מלמדת אותנו יסוד חשוב בהתנהגות כלפי אוהב או שונא. **אומנם** יש לשונא רשע, לא את האדם עצמו, אותו יש לאהוב ולקרבו, אלא את **הרע שבו**, וכמובן מצווה לאהוב את רעהו **שנאמר:** "וְאֶהְבֶּתְּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ (ויקרא יט, יח)". בכל זאת יש הבדל מהותי בדרך קיום שתי המצוות.

5) את מצוות **האהבה** יש לקיים באופן עצמאי מתוך רצון והרגשה פנימית שלו. עליו להזהות עם חברו, ולסייע לו מתוך דחף ורצון עצמי, ולא רק בגלל צווי ה'. לכן התורה

דייקה וכתבה "ואהבת לרעך כמוך", כמו שאתה אוהב את עצמך ללא סיבה ובכל תנאי, כך תנהג בחברך.

6) מאידך, **שנאה**: את הרע שברשע, אין לשנוא מתוך הרגשה אישית, פנימית, **אזרכא** הרצון הפנימי צריך להתנגד לשנוא את הרשע. לכן יש לשנוא רק את הרע שבו, ובגלל ציווי ה'. ואכן התורה מצווה: "לא תשנא את אחיך בלבבך" (פס' יז). לשנוא בגלל ציווי ה' מותר, אך בלב, ברגש, יש לאהוב אותו ולקרבו לתורה.

ד) מעתה נוכל ל**הסביר** את פשר המילים שנראות **כמיותרות**. שאלנו על דברי התורה, למה בחמור השונא נאמרו המילים "**וחדלת מעזב לו**"? לפי הסבר הרב **עמיאל**, אלו הן **עיקר** הדברים: אם אתה רואה את חמור שונאך "וחדלת מעזב לו", ואתה מרגיש נטייה פנימית שלך, לא לעזור לו, זה **סימן לא טוב** ולא תקין. רצונך הפנימי חייב לרצות לעזור לו. ובניתיים תכופ את יצרך ותעזור לו, רק בגלל ציווי התורה, ואף לפני העזרה לאוהבך, למרות שהדבר כרוך בצער בע"ח. מכיוון שע"י כך תרגיל את עצמך לרצות לעזור גם לשונא.

8) וכך כתב "החינוך": **אחרי הפעולות נמשכים הלבבות** (מצוה ט"ז). ולמרות שלבהמת האוהב יגרם צער, **כותב החינוך**, שהאדם הוא נזר הבריאה הממלא את שליחות הקב"ה בעוה"ז, לכן כל מה **שלתועלת האדם**, הן במישור הפיסי והן **במישור הרוחני**, יקדם את האדם בעבודת הבורא ולכן הוא קודם לצער בע"ח.

כג ז חזון איש. **מדבר שקר תרחק** והנה שינוי הדיבור מאמתת המדובר בשם שקר יקרא, וגנות השקר אינו בשביל המרמה שבו שמשמש בשקרו בשביל ריוח המקווה לו ברמותו את רעהו, אלא אף השינוי שאינו משמש לגורם של אונאה, בסיפור דברים של מה בכך, בשם שקר יכונה, ובכלל עון השקר הוא, וכמו שאמרו ב"מ כ"ג ב', בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במיליהו במסכתא כו', הנה הותר הדבר רק משום שכאן הגדת האמת יש בו מן הגנות ונבחר כאן השינוי והנליזוה מן האמת, אבל בדברים אחרים כיוצא בהן אף שהן דברים של מה בכך, ואינו גורם בשקרו שום הטענה¹⁰ לחברו בכלל שקר הוא. וכבר הפליגו חכמים בדבר בפ' חלק [מנהדרין צ"ז א"], א"ל ההוא מרבנן כו' דאי הווי יהבי לי' כל הללי דעלמא לא הווי משני בדבורי, זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמי' ולא הווי משני בדיבוריהו ולא הווי מיית איניש מהתם בלא זימני' נסיכי אתתא מנהון והווי לי תרתין בנין מינה יומא חד הווי יתבא דביתתו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתא מרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו לי' תרתין בנין כו', הרי שינוי קל עונשו מיתה ר"ל.

[אחד האמוראים אמר כל עצמו שגם לו נתנו לו את כל חלל העולם לא היה משקר. פעם נקלעתי למקום הנקרא 'קושטא' ושם לא היו משנים (משקרים), ואיש לא מת לפני זמנו. נשאתי אשה משם וילדה לי שני בנים. יום אחד ישבה אשתו וחפפה את ראשה, ושכנה דפקה על הדלת וחשב שלא דרך-ארץ לומר את האמת (כנראה האשה התכוננה לטבילה, ולא רצוי לפרסם את זה) ואמר שאינה כאן. מתו שני הילדים .... (בני העיר אמרו לו לעזוב את המקום)]

ואמרו שם צ"ב א' כל המחליף בדיבורו – כאילו עובד עבודה זרה, כתיב הכא והייתי בעיניו כמתעטע (בראשית כו, יב), וכתוב התם הקל המה מעשה תעתיים (ירמיהו י, טו), ומבואר דדברי יעקב אבינו ע"ה לולא שהותרו ע"פ רוח"ק ששרתה על רבקה, היה בדבר הטא שהחמירו בו כאילו עובד ע"ז. ואמרו שם ק"ב ב' צא ממחיצתי שכן כתיב דבר שקרים לא יפון לנגד עיני (תהלים קא, ז) ואמרו חגיגה י"ד ב' כשאתם מוגיעים לאבני שיש מהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים וגו'.

¹⁰ א"ה. בלשונונו – הטעיה.

והא דמצינו בגמ' ששינו בדיבורם כמו שאמר ע"א ב"ק י"א לא, מני"י¹¹, הוא בכלל הני תלת מיילי שהיו הוששים שאינו לפי מדת הדרך ארץ להתרים נגד חכם פלוני, ושחששו שהחכם שגה בהן ויבוא הדבר לידי הקפדה ומצאו דרכי שלו' לשנות בשביל זה. והדבר מוכרח שהרי יש כאן שאלה למה השתמטו הלא חובת החכם להגדיל תורה ולהאדירה, ואסור למנוע בר, ומי התיר להשתמט, וע"כ שמצא בגון הזה חששות שאדם צריך להתרחק מהן ולא להכנס בנסיונות, ואם הותר לו למשוך ידו מפלפולה של תורה כדי לשמור על מדת הזהירות והזרירות, הותר גם כן לשנות.

ואם שנאזי הוא השקר הקל שאינו פוגע בחברו בשקרו, משנה תועבה היא המרמה שחץ שחוט לשונם דבר מרמה שכונן כזביו כדי להוליך את רעהו שולל, וקראו חז"ל לחלי הזאת גנבת דעת, ואמרו בגמ' חולין צ"ד א' אסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעתו של גוי והאריכו שם בגמ' בפרטים הרבה.

כג כה-כו זרע שמשון. וברך את לחמך ואת מימך וגו' לא תהיה משכלה ועקרה בארץ את מספר ימך אמלא. איתא בגמרא (מו"ק כא.) בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא אלא במזלא, וכתבו התוס' (שבת קנו. ד"ה אין) דע"י זכות גדול משתנה המזל, והנה בפסוקים אלו מוזכר ברכה מיוחדת לבני חיי ומזוני, ונראה מתוך הפסוקים, שלענין חיי ומזוני, הברכה היא רק באופן שלא צריך לשנות את המזל, אמנם לענין הברכה בבנים, מועיל זכות ישיבת ארץ ישראל אף באופן שצריך לשנות את המזל, והטעם מפני שנחשב כזכות גדול שמועיל לשנות את המזל, ולכאורה קשה, דאם אמרין שזכות ארץ ישראל נחשב כזכות גדול שמועיל לשנות את המזל, וזכה האדם לבנים ע"י כך, א"כ, מפני מה לא יועיל זכות גדול זה שיזכה האדם בגינה אף לחיי ומזוני. ויש לומר, דהקב"ה דרכו לשלם מדה כנגד מדה, ואמרו חז"ל (כתובות קי:) כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה. ועוד אמרו (יבמות סד.) דכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה גורם לשכינה שתסתלק מישראל, שנאמר 'להיות לך לאלקים ולזרעך אחרים' (בראשית י"ז), בזמן שזרעך אחרים שכינה שורה, אין זרעך אחרים שכינה על מי שורה, על העצים ועל האבנים. ע"כ.

והיינו שכשיש בנים שכינה שורה, נמצא שכל מי שדר בארץ ישראל הוא דר שם בכדי שיהיה לו השראת השכינה, והשראת השכינה באה ע"י הבנים, כפי שדרשו בגמרא מקרא ד'להיות לך', שרק בזמן שזרעך אחרים שכינה שורה, ולכך על כרחך צריך לשנות את מזלו של מי שדר בארץ ישראל וחפץ בהשראת השכינה, משא"כ לענין חיי ומזוני אין מועיל זכות ישיבת ארץ ישראל עד כדי שישתנה מזלו על ידי כך.

הרב אלישע וישליצקי ז"ל. סוד נעשה ונשמע'

"אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה ונשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (תהילים קג, ב) 'בְּרַכּוּ ה' מְלֹאכֵינוּ גְבֵרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעֵ בְּקוֹל דְּבָרוֹ' ברישא – עושי והדר – לשמוע" (שבת פח:). דברי רבי אלעזר מבוססים על הפסוקים בפרשת משפטים ופרשת יתרו. עם ישראל קודם הכריז שהוא יעשה את דבר ה' ורק אחר כך ישמע וזו לא סגולה אנושית רגילה. זה רז – סוד. מה הסוד ולמה זו יכולת כל כך מיוחדת? מלאכי השרת מצויים במדרגה נעלה מהסדר וההיגיון האנושי. הם תחילה מוכנים לעשות ואחר כך מבררים

¹¹ ואמר עולא א"ר אלעזר, הלכתא: גובין מן העבדים. אמר ליה ר"נ לעולא: אמר רבי אלעזר אפי' מיתמי? לא, מיניה. ובהמשך... לבתר דנפק, אמר להו עולא, הכי אמר רבי אלעזר: אפי' מיתמי. אמר ר"נ: אשתמטין עולא. עולא הביא שמועה בשם ר' אלעזר שבעל חוב גובה מעבדים, אם אין ללווה כסף או נכסים, אבל מכר עבדים אחרי שְׁלוֹה, יכול המלווה לגבות את העבדים. רב נחמן חולק על דין זה, ושאל את עולא אם דברי ר' אלעזר נאמרו גם כשמדובר בגבייה מיתומים שירשו את העבדים, וענה שלא (ונסתבך בתשובתו). כשיצא רב נחמן אמר עולא שגם מיתומים גובים אם ירשו עבדים. ועל זה הגיב רב נחמן שעולא השתמט [נתחמק] ממנו (לדעת רב נחמן לא גובים בכלל מעבדים, הגאונים שינו דין זה וגובים גם מיטלטלים מהיורשים).

את הפרטים. וזו הפליאה של בת הקול, שעם ישראל, שלכאורה הוא עם רגיל ככל שאר העמים, נוהג כמו המלאכים, וזה מעיד שיש כאן עם לא רגיל, כנראה שהקב"ה בחר בנו ורעם בנו רישום של נפש מיוחדת, זו מעלת אבותינו בהר סיני. **כפיה או רצון?**

הראשונים והאחרונים מנסים להבין את היחס בין דברים אלו לבין דברי הגמרא בתחילת אותו עמוד: **"וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵיתִי הָהָר"** (שמות יט', יז) אמר רב אבדימי בר המא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם". כפיית הר כגיגית זהו ביטוי לכפייה מוחלטת, ולכאורה, לא מובן מדוע נצרכת הכפייה לאחר שעם ישראל כבר הכריזו בלשון המלאכים שיעשו, וקיבלו עליהם לקיים את דבר ה'. אם מישהו מתנדב לאיזו משימה, מתנדב ללמוד תורה, לשם מה יש לכפות עליו?! חוסר ההיגיון הזה מוביל אותנו לנסות להתעלות להסבר אחר יותר עמוק. את שאלה זו מעלה גם המהר"ל (תפארת ישראל פרק לב) והתשובה שלו מאוד אופיינית לכל הסתכלותו ושיטתו.

התורה לא ניתנה לנו בגלל בחירתנו

המהר"ל מבחין בין שני מישורים: המישור הראשון הוא מצד התוקף של התורה, הוא אלוקי ולא תלוי בבחירתם של ישראל לקיימה, כי אם חלילה כל מתן תורה היה נשען על הסכמה אנושית התורה יכולה לעבור מן העולם, מכיון שאי אפשר לדעת מה יהיה שנה לאחר מעמד הר סיני. יכול לקום דור שלא ירצה להמשיך במסורת, או לא פחות המור מכך יכול לקום דור שחלק ממצוות התורה, כל מה שנחמד ונעים, הוא מקבל ומקיים, ולחלק מהמצוות הוא פחות מתחבר. דבר ראשון התורה היא מוחלטת, אלוקית, היא סדר העולם, הסדר של ישראל. התורה יורדת מלמעלה למטה, מהמוחלט האלוהי – אלינו.

ודברי המהר"ל מתבארים באר היטב בדברי הרב קוק בעין-איה' שבת ב פ"ט, סז, שם מובא שהכפייה מבטאת את עצמיות הרצון, הגבוהה מהבחירה החופשית: **"אבל עצמיות הרצון** בעצמו הוא התוכן המהותי של האדם, ועליו ביסודו לא שייך לומר שום תואר של חופש. אין אנו בני הורין לרצות או לא לרצות. הרצון הוא עצם החיים, והחיים הנם מצויים בנו שלא בבחירתנו. אנו שולטים רק על הטיית הרצון לאחד מן הצדדים, לימין או לשמאל, כאן יש יד הבחירה...". המישור השני עוסק בשאלה איך מקבלים את התורה, לא למה קיבלנו את התורה, אלא באיזה אופן. תחילה שאלנו למה לכפות על מי שממילא רוצה לקבל? המהר"ל עוקר את השאלה בבסיסה, מי שכפו עליו יכול לרצות, דווקא הענווה של מי שמוכן לשרת בקודש בלי לשאול למה היא זו שתביא אותו לשמירה על הרצון, תיקח אותו למקום כזה שיוכל להיות נאמן לתורה ולמצוותיה מתוך רצונו. בדברים אלו המהר"ל כמו צופה למרחוק, זה מדהים עד כמה תורתנו מהווה בית מדרש בסיסי גם להבנת התקופה שלנו ולכל תורת הרב קוק. כל מי שעוסק בחינוך, קודם כל של עצמו, וגם של ילדיו, או גם תלמידיו, לא משנה באיזה הקשר, תמיד צריך ויכול לשמור על האיזון הזה.

ושמחת עולם על ראשם

מדברי המהר"ל אנו לומדים שהתורה לא מתחילה מההזדהות ולא נמדדת על פיה, אך עם כל זה היא בהחלט **שואפת להגיע למקום כזה**, וכן נוכל להבין את המשך הגמרא, אולי צורה קצת שונה מהאופן בו ניתן להבין מקריאה ראשונית. **"אמר רבא: אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב: קָיְמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים (אסתר ג. מז) – קיימו מה שקיבלו כבר"** (שבת פח:). בימי אחשוורוש עם ישראל קיבל ברצון את התורה, זה התחיל בפורים, והולך ונמשך עד היום כשהגאולה בפתחנו, כמו שמובן מהמשך הסוגיה: **"דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו שעשים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום ... אמר ריש לקיש עתיד הקדוש ברוך הוא להחזיר לנו שנאמר (ישעיהו, לח', י') **"וְפָדוּנִי ה' יְשׁוּבוּ וְבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשֵׁי"** שמחה**

שמעולם על ראשם". ריש לקיש מלמד אותנו שבזמן שהחזרים לציון, חוזרים הביתה, חוזרים לחיים – אז גם נקודת הרצון מתעוררת מחדש. **א"ה**. יש לציין לדברי רש"י בפרשת וישב לו כו וישמעו – "וקבילו מיניה" (ת"א). כל 'שמיעה' שהוא 'קבלת דברים' כגון זה, וכגון: "וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו (בראשית כה, ז)", "**נעשה ונשמע**"; מתורגמן: "וקבילו". כלומר בפשוטו של מקרא מתפרש נעשה ונציית.

אבני נזר על פרשת שקלים. בכל שנה מתחילין לעבוד מחדש להשי"ת כדאמרו חז"ל (ר"ה ז). "חדש והבא קרבן מתרומה חדשה", (דתרומה 'חדשה' רמז הוא דיש להתחיל לעבוד השי"ת מחדש ובהתחדשות). ויש על זה אתערותא דלעילא תחילה, כדכתיב "מִי הִקְדִּימֵנִי וְאַשְׁלֵם (איוב מא, ג)" ומפורש במדרש (תנחומא אמור ז) מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר. וכן בכל דבר עבודה נותנין לאדם אתערותא דלעילא תחילה, ומ"מ גם בזה יש מצוה ועשייה מלמטה ואע"ג דאין זה אתערותא דלתתא. כמו בברכת ברוך שאמר קודם פסוקי דזמרה, דמפורש בכתבי האריז"ל שהוא אתערותא דלעילא לתת כוח בנפש האדם לעורר בפסוקי דזמרה, והרי אע"ג דהכח בנפש האדם להתעורר בפסוקי דזמרה הוא מכח אתערותא דלעילא, מ"מ יש לזה מעשה, וזה אמירת ברכת ברוך שאמר.

וכן מצות שקלים היא אתערותא דלעילא, לתת כוח בכל אחד מישראל להתחיל בעבודה מחדש, ולכן כתיב "הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדָּל לֹא יִמְעִיט" דאין עני אלא בדעת, כמאמרם ז"ל דעה חסרת מה קנית, והטעם מחמת שהיא מתנה דלעילא, לכן הכל שוים. וואע"ג דזה אתערותא דלעילא מ"מ יש לזה מצוה ועשייה מלמטה, וזה מצות שקלים.

תן לחכם ויחכם עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: elijahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע ונשמר באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&p=272195#p272195&t=10317>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע ונשמר באתר גליונות <https://gilyonot.jewishoffice.co.il>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגישאים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺